

ВПЛИВ МАРГО-МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ВНУТРІШНЮ ПОЛІТИКУ ФРАНЦІЇ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Досліджується специфіка протікання марго-міграційних процесів у Франції на початку ХХІ століття та аналізується їхній вплив на внутрішню політику даної країни.

Ключові слова: маргінальність, міграційний процес, імміграція, нелегальна міграція, мігрант, адаптація, націоналізм, асиміляція, інтеграція.

Исследуется специфика протекания марго-миграционных процессов во Франции в начале ХХІ века и анализируется их влияние на внутреннюю политику данной страны.

Ключевые слова: маргинальность, миграционный процесс, иммиграция, нелегальная миграция, мигрант, адаптация, национализм, ассимиляция, интеграция.

The specificity of the running of the marginal-migratory processes in France at the beginning of the ХХІ century is researched and their influence on the internal policy of the present country is analyzed in this article.

Key words: marginality, the migratory process, immigration, the illegal migration, migrant, adaptation, nationalism, assimilation, integration.

У роки глобалізації світ стає більш тісним, зростають можливості протікання міграційних процесів. Взаємодія між народами посилюється. Це, як писав С. Хантінгтон, «веде до росту цивілізаційного самоусвідомлення, до поглиблення розуміння відмінностей між цивілізаціями та суспільства в межах цивілізації» [16, с. 35].

Поняття «маргінальності», «міграції» є поширеними у багатьох науках, проте, для даного дослідження цікаві визначення, що отримують ці поняття у суспільствознавчих науках. Визначення їх відбувалося у першу чергу в соціології, проте воно набуло вжитку і в ряді інших наук – політології, філософії та ін.

Різних аспектів маргінальності прямо і опосередковано торкалися багато західних науковців: Г. Гегель, Д. Головенські, А. Грін, С. Бокнер, Дж. Беррі, М. Беннет, Е. Дюркгейм, Г. Зіммель, К. Маркс, Г. Маркузе, Р. Парк, Е. Стоунквіст, М. Фуко, М. Хайдеггер, Т. Шибутані та ін. Серед вітчизняних дослідників даного феномена можна відзначити А. Атояна, Я. Банникову, М. Бахтіна, Т. Вергун, А. Галкіна, З. Голенкову, І. Гордієнко-Митрофанову, Л. Гумільова, Н. Забеліну, В. Зотова, Е. Ігітханян, В. Каганського, І. Казарінову, І. Кального, А. Кузнецов, А. Лантух, Ю. Лотмана, В. Мельникова, І. Попову, І. Прибиткову, Е. Старикова, С. Сусареву, Н. Харченко, В. Чернієнко, В. Шапінського.

Слід відмітити, що ступінь наукової розробленості проблеми взаємодії маргінальності з міграційними процесами поки що недостатній. До класичних досліджень можна віднести відому роботу «Людська

міграція та маргінальна людина» американського ученого Р. Парка. Вчений характеризував маргінальність як стан на межі, і як приналежність одночасно до двох груп чи культур. Р. Парк відзначав, що періоди переходу і кризи в житті більшості людей схожі з тими, що переживає іммігрант, коли залишає батьківщину. Тривалість перебування в стані дезадаптації закріплює риси маргінальності особистості та формує маргінальний тип [1, с. 22].

Інші західні вчені, такий як німецький дослідник С. Бокнер, визначає мігрантів за результатами міжкультурних контактів. Схожу концептуальну схему способів аккультурації пропонує канадський психолог Дж. Беррі. За ним, у індивідів і груп є чотири можливі вибори: асиміляція, сепаратизм, маргіналізація, інтеграція. Американський учений М. Беннетт називає позицію індивіда на вищому етапі особового росту «конструктивно маргіальною», що відповідає таким поняттям, як «людина – посередник між культурами», «міжкультурна компетентність», «людина мультикультури» [7, с. 83-84].

Серед українських науковців спеціальних досліджень взаємодії маргінальності і міграційних процесів не знайдено. Разом з тим були захищені дисертації в галузі соціальної філософії, присвячені феномену маргінальності (А. Свящук, А. Кемалова), видані статті А. Стрілковської стосовно криміналізації маргінальних мігрантів.

Виходячи з того, що в Західній Європі Франція, маючи близько 10 % іммігрантів серед свого 65-мільйонного населення, є однією з найстабільніших

держав за соціально-економічним, політичним та культурним розвитком, розглядається вплив маргоміграційних процесів на внутрішню політику даної країни на початку XXI століття.

Доцільним буде розглянути історичні передумови складання цих процесів у Франції, виокремлюючи періоди, в яких можна простежити зростання імміграції. По-перше, індустріалізація на початку XX століття, в ході якої країни відчували потребу в додатковій робочій силі і стали приймати рішення стосовно ввозу робітників з інших держав. Так, Франція приймала іммігрантів зі своїх колоній у Північній Африці. По-друге, післявоєнні часи, які відзначаються рееміграцією з колишніх колоній задля поновлення людських ресурсів. По-третє, глобалізація, в ході якої зростає кількість нелегальних іммігрантів з країн «третього світу» [17].

Саме у зв'язку з цим у країні на сучасному етапі виникають питання в економічній, соціально-культурній та політико-правовій сферах. Дану ситуацію можуть ускладнювати проблеми аккультурації – процесу взаємовпливу культур, сприйняття одним народом повністю або частково культури іншого народу. Це простежується з 2004 року, коли законом були заборонені носіння відкритих знаків релігійної приналежності і зовсім не обговорювалася законність вихідних днів або канікул у зв'язку з релігійними святами.

Однією з відповідей на законодавчі зміни є створення 2006 року в інтернеті сайту радикальних мусульман Франції. Серед вимог помірно арабських кіл тут можна зустріти: широке відкриття кордонів у Франції для арабського населення колишніх колоній; усунення перешкод для возз'єднання арабів Франції зі своїми сім'ями; надання амністії і статусу постійних жителів усім нелегальним іммігрантам з колишніх арабських колоній Франції; полегшення і спрощення отримання громадянства для всіх арабів – вихідців з колишніх французьких колоній. Радикальні арабські кола висувають такі вимоги: визнати арабську мову в якості другої офіційної мови; усі вказівники доріг і назви вулиць писати двома мовами; усі офіційні документи, грошові знаки повинні друкуватися двома мовами; районах, де більшість населення – араби, ввести навчання арабською мовою; зробити вивчення арабської мови обов'язковим в усіх школах Франції [2, с. 34-35].

Слід зазначити й про інші суперечливі питання. По-перше, про погіршення економічної і соціальної ситуації, проходження масових страйків 2010 року. Це пояснюється тим, що на мігрантів виділяються великі кошти. Так, Франція забезпечує маргіналам – ромам (жінкам та дітям в тому ж числі) переліт – 300 євро на дорослу людину і ще 100 на дитину. Також для регулювання даного питання для циганів створено 600 таборів [8, с. 12]. Згідно з даними міністерства внутрішніх справ Франції 2010 року, щорічна висилення близько 30 тис. нелегалів обходиться французькому бюджету в 232 мільйона євро. У зв'язку з цим, з метою зменшити бюджетний дефіцит, який 2010 року становить 8,2 % ВВП, чинний президент Франції Н. Саркозі на 2011 рік, як і у

Греції, скоротив витрати на соціальні потреби та виступив за поетапне підвищення пенсійного віку [15].

В даному контексті російські дослідники В. Васильєв та Т. Кисильова вбачають доцільним розглянути ситуацію, що склалася у Франції, через призму політичної культури. Це пояснюють тим, що більш ніж 5 мільйонів арабів на 2010 рік, що проживають на території країни, являють собою визначену політичну групу зі своїми інтересами та прагненнями. Адже у Франції виборна система організації влади. «Проаналізована тенденція зростання кількості арабів примушує задуматися над цим. Адже всі вони (в даному випадку не йдеться про нелегальних іммігрантів) – громадяни Франції, і відповідно, мають право голосу» [2, с. 35]. Дослідники вважають, що каталізатором революції за таких умов, буде висунення кандидата з ісламської спільноти. Саме цей політичний крок приведе країну до внутрішнього протистояння.

При цьому варто зазначити, що вже близько двадцяти років імміграція залишається у Франції великою політичною проблемою. Вона послужила причиною дебатів між правими і лівими силами, а з точки зору крайніх правих зводиться до того, що імміграція становить небезпеку для нації. Її прибічники обстоюють ідею необхідної організації масового повернення осіб, що не мають французького громадянства, в країну походження.

Лідер Національного фронту (НФ) Ж.-М. Ле Пен вважає, що «масова імміграція являється однією з головних небезпек сучасного французького суспільства і боротьба з нею є національним пріоритетом». НФ не довіряє посередницькій діяльності ісламських організацій Франції в діалозі мусульманського Сходу із західними демократіями, оскільки «іслам живе за законом шаріату і ніколи не визнає жодну з форм світського товариства» [6, с. 72].

Основні положення партії Ле Пена будуються на протистоянні і протидії всезростаючому припливу арабів і вихідців з країн Північної Африки. Іншими словами, як прийнято у націоналістів: «Франція – для французів». При чому даних позицій продовжує дотримуватися дочка Ж.-М. Ле Пена М. Ле Пен, лідер Національного фронту і кандидат на президентські вибори у Франції 2012 року [9].

Точка зору крайніх лівих полягає в тому, що не повинно існувати ніяких меж, і всякому, хто прибуває з будь-якої країни, слід дозволити в'їжджати у Францію і поселятися в ній.

В останні ж роки французькі політики все частіше згадували про «культурний розрив», досить помітний, зокрема, якщо говорити про вихідців з країн Магрибу. Ліві підкреслювали специфіку «тубільної» культури і закликали до поступового включення іммігрантів у французьке суспільство, умовою якого є готовність обох культур до компромісів. Праві ж вимагали повної відмови іммігрантів з країн Магрибу від своєї традиційної культури і говорили про асиміляцію як про факт, що відбувся [3, с. 36].

12 жовтня 2010 року депутати Національних зборів Франції (нижньої палати парламенту) схвалили законопроект, який спрощує процедуру виселення нелегалів. Законопроектом пропонується позбавляти французького громадянства за вбивство або замах на поліцейських, жандармів, пожежних і прокурорів тих іммігрантів, які отримали його не більше 10 років тому і мають у своєму розпорядженні також громадянством іншої країни.

Також спрощується виселення з Франції нелегалів та інших іммігрантів, які порушили закон. Так, будуть вжиті заходи проти іноземців і громадян Європейського Союзу (ЄС), які зловживають правом перебувати на території Франції. При цьому міграційним службам буде легше висилати з країни іноземців, засуджених за крадіжку, тих, хто займається «агресивним жебрацтвом», а також незаконно займають державну або приватну територію [14].

Згідно з законопроектом Е. Бессона, міністра із справ імміграції Франції, 2010 року термін заборони на повторний в'їзд до Франції виселеного іммігранта може бути продовжений до трьох років. Мігрант же може бути виселеним, якщо він представляє собою небезпеку для громадського порядку. Крім цього отримання французького громадянства буде пов'язано з підписанням «Хартії прав і обов'язків громадянина». Вона називається «Контракт прийому та інтеграції». Відповідно до цього контракту іноземець зобов'язується вивчати французьку мову та поважати республіканські цінності. У випадку недотримання іммігрантом положень цієї хартії влада має право загальмувати отримання права на проживання в країні терміном на один рік [10].

Серед планованих нововведень 2010 року – створення таборів для іммігрантів на території країн Північної Африки і Близького Сходу. Їхня мета – скорочувати потоки імміграції «на місцях». Назви їхні звучатимуть більш політкоректно: центр допомоги або центр прийому. У Франції є 54 центри розміщення осіб, які шукають притулку, і 35 центрів тимчасового розташування осіб, котрим надано статус «біженця».

І хоча більшість західноєвропейських держав відмовилися від політики асиміляції, визнавши її неефективною, Франція наполегливо намагається її продовжувати. В ході погромів 2010 р. Н. Саркозі прийняв рішення про введення надзвичайного стану і про депортацію усіх осіб, що брали участь в погромах і не мають французького громадянства. Після погромів відбулося спеціальне засідання з контролю за імміграцією, проведене під керівництвом прем'єр-міністра Д. де Вільпена. Де Вільпен запропонував низку заходів, які повинні були понизити потік охочих в'їхати у Францію під зазвичай найпоширенішими приводами чи то одруження, чи то возз'єднання сімей. Так, для отримання французького громадянства пропонувалося збільшити термін спільного проживання подружжя, один з яких не являється французьким громадянином (до чотирьох років, якщо сім'я проживає у Франції, і до п'яти – якщо сім'я проживає за межами країни) [13, с. 458]. Укладення змішаного

шлюбу за кордоном повинно було включати необхідність з'ясувати, чи є такий шлюб справжнім або фіктивним. Французька влада мала намір ретельніше підійти до дотримання законодавчої норми, заборонити полігамію, яка утруднює як забезпечення нормального матеріального рівня сімей, так і контроль батьків за дітьми, що потрапляють в ряди екстремістів. Підвищена увага приділяється й іноземним студентам, особливо з «країн ризику». Вже створені центри, які відбирають потенційних студентів в країнах Магриба, Сенегалі, Китаї, В'єтнам; на черзі – Туреччина, Камерун, Мадагаскар, Ліван, Південна Корея та Мексика.

У такий спосіб стає зрозумілим, що маргоміграційні процеси гальмують розвиток Франції, адже вони не є повністю контрольованими. Крім того, спостерігається як тенденція ісламізації, так і загроза збільшення частоти прояву націоналізму та ксенофобії з боку французького народу, що пов'язане з страхом втрати своєї національної ідентичності. Поряд з існуванням соціальної напруженості, виникає і політична, а тема імміграції стає однією з найголовніших питань програм партій.

Як би там не було, без іммігрантів, економіка Франції зіткнулася б з майже нерозв'язними проблемами, так за даними Європейської комісії, до 2020 року старіння європейського населення призведе до того, що чисельність працездатного населення зменшиться на 20 мільйонів чоловік. У таких умовах Європа не обійдеться без припливу робочих рук і він не призведе до зростання безробіття в країнах Євросоюзу, тому що мігранти готові виконувати роботу, від якої відмовляються самі європейці. Так на даний момент, в Франції склалася парадоксальна ситуація, при рекордному безробіттю в 4 мільйони чоловік, в країні велика кількість вакантних робочих місць. Зараз, наприклад, якщо заборонити в'їзд лікарям і медичному персоналу з країн Магрибу, то доведеться закрити відділення «Швидкої допомоги» у французьких лікарнях. За таких умов Франції не обійтися без припливу робочих рук [12].

Виходячи з аналізу останніх законопроектів країни, зазначимо, що країна вдається до радикальних заходів. А це в свою чергу може привести на далі до різних конфліктів, хоча натомість треба знайти місце для союзу цивілізацій.

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що і Українська держава є територією, через яку постійно проходять міграційні процеси, що мають амбівалентний характер. Економічний стан, у якому перебуває наша країна, спричинився до того, що велика кількість етнічних українців (переважно із Заходу України) опинилися у трудовій еміграції як на Заході Європи, так і на її Сході (а саме – переважно у Москві). Це підтверджується даними 2011 року, за якими 70 % українців хочуть виїхати за кордон саме з економічних причин [11]. З іншого боку, через прозорі східні кордони, через морський шлях – через Одесу, до України прибувають нелегальні азійські мігранти, кінцевою метою яких є Західна Європа. У зв'язку з цим, для України може видатися корисним французький досвід.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балла О. Живущие на краю / О. Балла // Знание – сила. – 2006. – № 11. – С. 21–26.
2. Васильев В. Диалектика миграционных процессов Франции: взгляд сквозь призму политической культуры / В. Васильев, Т. Киселева // Культура: Управление, экономика, право. – 2006. – № 1. – С. 30–37.
3. Деминцева Е. Миграционная политика Великобритании и Франции: разные подходы – один итог? / Е. Деминцева // Азия и Африка сегодня. – 2009. – № 12 (629). – С. 34–37.
4. Сапего Г. Иммигранты в Западной Европе / Г. Сапего // Мировая экономика и международные отношения. – Сентябрь 2006. – № 9. – С. 5–58.
5. Стрелковская Ю. Снижения уровня маргинализации общества в механизме предупреждения преступности / Ю. Стрелковская // Юридический вестник. – 2007. – № 2. – С. 42–49.
6. Стрельцова В. Франция и проблема интеграции мигрантов / В. Стрельцова // Мировая экономика и международные отношения. – Сентябрь 2005. – № 9. – С. 67–75.
7. Сухов А. Миграция в Европе и ее последствия / А. Сухов, С. Трыканова ; РАО Моск. Психол.-соц. ин-т. – М. : Флинта: МПСИ, 2008. – 215 с.
8. Vincendon S. Hortefeux, la route des Roms / S. Vincendon // Liberation. – Lundi 30 Août 2010. – № 9112. – P. 12.
9. Добровольский В. Лидер «Национального фронта» Марин Ле Пен о проблеме нелегальной иммиграции [Электронный ресурс] / В. Добровольский. – Режим доступа : <http://demoscope.ru/weekly/2011/0471/gazeta019.php>.
10. Новый проект закона об иммиграции во Франции [Электронный ресурс] 1 апреля 2010. – Режим доступа : <http://www.russian.rfi.fr/frantsiyafrance/20100401-novyi-proekt-zakona-ob-immigratsii-vo-frantsii>.
11. Опрос: 70 % украинцев хотели бы работать за рубежом [Электронный ресурс] // Корреспондент. – 24 ноября 2011. – Режим доступа : <http://korrespondent.net/business/economics/1286838>.
12. Парфенов В. Европе нужны иммигранты [Электронный ресурс] / В. Парфенов // L'observateur russe. Русский очевидец. – Режим доступа : <http://rusoch.fr/soc/evrope-nuzhny-immigranty.html>.
13. Романенко О. Нова міграційна політика Франції [Электронный ресурс] / О. Романенко // Політологічний вісник. Зб-к наук. праць // За ред. Ф. Кирилюка, М. Хилько. – К. : «ІНТАС», 2009. – Вип. 43. – 512 с. – С. 456–466. – Режим доступа : <http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc-Gum/Pv/2009-43.Pdf>.
14. Французькі депутати вирішили спростити процедуру висилки нелегальних мігрантів [Электронный ресурс] 13 жовтня 2010. – Режим доступа : <http://vkurse.ua/ua/society/uprostit-proceduru-vysylki-nelegalnykh-migrantov.html>.
15. Францію охопили страйки. 10 000 освітян на вулицях Парижу [Электронный ресурс] 17 марта 2010. – Режим доступа : <http://rkas.org.ua/forum/viewtopic.php?f=13&t=1259&start=0>.
16. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций? / С. Хантингтон // ПОЛИС. – 1994. – № 1. – С. 33–48.
17. Юдина Т. Миграция: словарь основных терминов [Электронный ресурс] / Т. Юдина. – М. : Издательство РГСУ; Академический Проект, 2007. – 472 с. – Режим доступа : <http://voluntary.ru/dictionary/949/word/>.

*Рецензенти: Колісніченко А. І., д.і.н., професор;
Котляр Ю. В., д.і.н., професор.*

© Бронніков В. Д., Нефедова О. В, 2012

Дата надходження статті до редколегії 30.11.2011 р.